

ВИТЯГ З ПОЛОЖЕННЯ

ПРО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

**ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ АДМІНІСТРАТОР
ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ»**

5. СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

5.1. Основні цілі управління ризиками ТОВАРИСТВА:

Стратегія управління ризиками спрямована на зменшення збитків від різних видів ризиків, на які наражається ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ АДМІНІСТРАТОР ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ» (далі – ТОВАРИСТВО) під час здійснення професійної діяльності, при одночасному вирішенні наступних цілей:

5.1.1. Забезпечення реалізації бізнес-стратегії та ефективного функціонування ТОВАРИСТВА, у тому числі стосовно ризиків, які бере на себе ТОВАРИСТВО у своїй діяльності.

5.1.2. Налагодження ефективної системи управління ризиками, які генеруються зовнішнім середовищем, внутрішніми правилами та процедурами, для забезпечення досягнення стратегічних цілей, застосовуючи відповідні політики, методи, засоби керування і системи внутрішнього контролю за ефективністю функціонування системи управління ризиками.

5.1.3. Забезпечення відповідності діяльності ТОВАРИСТВА вимогам чинного законодавства України та внутрішнім документам ТОВАРИСТВА.

5.1.4. Підтримання оптимального співвідношення «ризик — дохідність».

5.1.5. Гарантія відповідності рівнів ризиків та обсягу діяльності ТОВАРИСТВА.

5.1.6. Дотримання всіх зобов'язань ТОВАРИСТВА перед усіма клієнтами та контрагентами.

5.2. Перелік ризиків, що притаманні діяльності ТОВАРИСТВА.

В ході провадження професійної діяльності у ТОВАРИСТВА можуть виникати, зокрема, наступні ризики:

5.2.1. **Загальний фінансовий ризик (ризик банкрутства)** - ризик неможливості продовження діяльності Товариства, який може виникнути при погіршенні фінансового стану Товариства, виникненні збитків від його діяльності внаслідок перевищення витрат над доходами.

5.2.2. **Операційні ризики** - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у ТОВАРИСТВА внаслідок неадекватних або незадовільно організованих внутрішніх процесів, дій працівників чи функціонування систем ТОВАРИСТВА, а також внаслідок впливу зовнішніх подій (крім стратегічного ризику).

Операційні ризики включають:

1) ризик персоналу, пов'язаний з діями або бездіяльністю працівників ТОВАРИСТВА, включаючи допущення помилки при проведенні операції, здійснення неправомірних операцій (в тому числі шахрайство), пов'язане з недостатньою кваліфікацією (ризик некомпетентності) або із зловживаннями чи бездіяльністю персоналу, перевищення повноважень, розголошення інсайдерської та/або конфіденційної інформації, зокрема, внаслідок недостатньої мотивації (ризик мотивації);

2) інформаційний ризик - ймовірність настання несприятливих наслідків, викликані неадекватними або незадовільно організованими внутрішніми процесами інформаційного обміну та зберігання інформації, недосконалою роботою інформаційних технологій, систем та процесів обробки інформації або їх недостатнім захистом, включаючи збій у роботі програмного та/або технічного забезпечення, обладнання, інформаційних систем, засобів комунікації та зв'язку, порушення цілісності даних та носіїв інформації, несанкціонований доступ до інформації сторонніх осіб, загроза доступності інформації та інше, що може призвести до виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів ТОВАРИСТВА;

3) юридичний (правовий) ризик - ризик, пов'язаний з ймовірністю виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів ТОВАРИСТВА внаслідок застосування до нього неочікуваних санкцій за недотримання вимог

законодавства через можливість їх неоднозначного тлумачення або внаслідок визнання з тих самих причин недійсними умов договору.

5.2.3. **Ринкові ризики** - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у ТОВАРИСТВА внаслідок несприятливої зміни ринкової вартості фінансових інструментів у зв'язку з коливаннями цін на чотирьох сегментах фінансового ринку, чутливих до зміни відсоткових ставок: ринку боргових цінних паперів, ринку пайових цінних паперів, валютному ринку і товарному ринку.

Ринкові ризики включають:

1) процентний ризик портфелю ТОВАРИСТВА, пов'язаний з негативними наслідками коливання процентних ставок на інструменти, що знаходяться в портфелі ТОВАРИСТВА;

2) пайовий (фондовий) ризик, пов'язаний з негативними наслідками коливання цін на пайові цінні папери та деривативні фінансові інструменти, базовим активом яких є такі цінні папери, а також інші фінансові інструменти з нефіксованим прибутком;

3) валютний ризик, пов'язаний з негативними наслідками коливання курсів іноземних валют та золота.

5.2.4. **Ризик втрати ділової репутації (ризик репутації)** - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у професійного учасника внаслідок виникнення у суспільстві несприятливого сприйняття ТОВАРИСТВА, зокрема фінансової стійкості, якості послуг, що надаються ТОВАРИСТВОМ, або його діяльності в цілому, який може бути наслідком реалізації інших ризиків.

5.2.5. **Стратегічний ризик** - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у ТОВАРИСТВА унаслідок неправильних рішень осіб, які здійснюють управлінські функції та/або неадекватного реагування на зміни в бізнес-середовищі.

5.2.6. **Кредитний ризик (ризик контрагента)** - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів ТОВАРИСТВА внаслідок того, що контрагент не зможе виконати свої договірні зобов'язання перед ТОВАРИСТВОМ. Розмір збитків (ризик) у цьому випадку пов'язаний із сумою невиконаного зобов'язання.

5.2.7. **Ризик ліквідності** - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у ТОВАРИСТВА внаслідок того, що активи ТОВАРИСТВА не можуть бути перетворені у ліквідну форму для забезпечення виконання ТОВАРИСТВОМ своїх зобов'язань.

5.2.8. **Комплаєнс-ризик** - ймовірність виникнення у ТОВАРИСТВА збитків або додаткових втрат, або недоотримання запланованих доходів, або втрати репутації внаслідок недотримання правил корпоративної етики, добросовісної конкуренції, виникнення конфлікту інтересів, незабезпечення опису усіх внутрішніх процесів, пов'язаних з провадженням професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, та/або невідповідності внутрішніх документів, що описують процеси, пов'язані з провадженням професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, вимогам законодавства про ринки капіталу та організовані товарні ринки, стандартів, правил, інших внутрішніх документів саморегульованої організації, членом якої є ТОВАРИСТВО, правил організованого ринку, учасником якого є ТОВАРИСТВО, а також бізнес-плану (бізнес-стратегії), ухваленому органом, відповідальним за здійснення нагляду, та/або невиконання працівниками ТОВАРИСТВА вимог та процедур, пов'язаних з провадженням професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках.

Комплаєнс-ризик, зокрема, включають:

1) AML/CFT ризик - ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у ТОВАРИСТВА внаслідок порушення або недотримання вимог законів, нормативно-правових актів, правочинів, прийнятої практики, внутрішніх документів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) ризик зміни законодавства - ризик виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів у ТОВАРИСТВА, обумовлений змінами законодавства. Ризик зміни законодавства входить до зовнішніх ризиків.

5.3. Принципи та підходи щодо визначення прийнятного рівня дохідності та ризиків.

З метою досягнення поставлених цілей та генерації достатніх фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку ТОВАРИСТВО керується такими принципами та підходами щодо визначення прийнятного співвідношення дохідності та ризиків:

- *Системність* – принципи сталого розвитку, які інтегровані у бізнес-модель управління фінансовими активами, що враховується під час планування та реалізації всіх проектів;

- *Ефективність* – удосконалення бізнес-процесів та методів ведення бізнесу, ефективне використання ресурсів та можливостей ТОВАРИСТВА;

- *Зваженість* – обрання оптимального співвідношення між ризиком та дохідністю відповідно до принципів сталого розвитку;

- *Залученість* – обов'язкова участь керівників структурних підрозділів та спеціалістів трьох ліній захисту в процесі управління ризиками, що забезпечує комплексний підхід до управління ризиками, оскільки враховуються різні точки зору і компетенції, що підвищує якість прийнятих рішень;

- *Безперервність* – управління ризиками здійснюється поетапно та безперервно, враховуючи динамічні зміни у стані ТОВАРИСТВА, його клієнтів та контрагентів, а також коливання на ринках;

- *Обережність* – кожна операція несе в собі ризик і має супроводжуватись обмеженням ризику цієї операції.

5.4. Перелік суттєвих (істотних) ризиків.

ТОВАРИСТВО здійснює комплексну оцінку щонайменше таких видів ризиків, які є суттєвими (істотними) видами (категоріями) ризику, що пов'язані з професійною діяльністю:

- кредитний ризик (ризик контрагента);
- ринковий ризик;
- операційний ризик;
- ризик ліквідності.

З метою повноти та своєчасності ідентифікації суттєвих видів ризиків ТОВАРИСТВО не рідше ніж раз на рік визначає перелік суттєвих ризиків для своєї діяльності. Результатами такої оцінки є виявлення тих видів ризиків, в т.ч. інших суттєвих ризиків, якими доцільно управляти з точки зору значимості (істотності) їх потенційного негативного впливу на діяльність ТОВАРИСТВА.

У разі зміни зовнішнього середовища, впровадженні нових продуктів, значних змін у діяльності ТОВАРИСТВА оцінюються не тільки визначені суттєві ризики а й ті, що можуть стати суттєвими та можуть здійснити значний негативний вплив на діяльність ТОВАРИСТВА у випадку їх реалізації.

5.5. Перелік видів операцій, які генерують суттєві для ТОВАРИСТВА ризики:

5.5.1. До складу операцій, що містять кредитні ризики (ризик контрагента), включаються операції, які передбачають наступне:

- надання коштів контрагентам, які зобов'язуються їх повернути через певний період часу (розміщення депозитів в банках);

- розміщення коштів на поточних рахунках в банках;

- придбання боргових цінних паперів до портфелю ТОВАРИСТВА;

- придбання ТОВАРИСТВОМ цінних паперів, крім державних цінних паперів, цінних паперів, гарантованих державою (в тому числі цінних паперів, емітованих (випущених) іноземною державою або відповідним державним органом іноземної держави, яка має міжнародний кредитний рейтинг не нижче інвестиційного рівня за класифікацією

міжнародного рейтингового агентства, яке включене до переліку міжнародних рейтингових агентств, визнаних Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі - НКЦПФР);

- придбання ТОВАРИСТВОМ частки у статутному капіталі юридичних осіб;
- проведення будь-яких операцій, внаслідок яких виникає дебіторська заборгованість контрагента перед ТОВАРИСТВОМ;
- інші операції, за якими може виникати кредитний ризик.

5.5.2. До складу операцій, що містять ринкові ризики, включаються операції, які передбачають наступне:

- для валютного ризику: придбання (набуття у власність) фінансових інструментів, номінованих в іноземній валюті (державні облігації в іноземній валюті, кошти в іноземній валюті на поточному рахунку, кошти в іноземній валюті на депозитних рахунках);
- для процентного ризику портфелю ТОВАРИСТВА: придбання (набуття у власність) фінансових інструментів, чутливих до коливання процентних ставок (наприклад, облігації з фіксованою ставкою: державні облігації, корпоративні облігації (чим довший термін до погашення, тим вища чутливість до ризику)); розміщення коштів на депозит.
- для пайового (фондового) ризику: придбання (набуття у власність) фінансових інструментів, чутливих до коливання ринкової вартості (пайові цінні папери, інші фінансові інструменти нефіксованим прибутком).

5.5.3. До складу операцій, що генерують операційні ризики, включаються операції, які передбачають наступне:

• ризик персоналу (пов'язаний з помилками, зловживаннями, перевищенням повноважень, некомпетентністю тощо):

- ✓ помилки під час укладення, зміни або припинення пенсійних контрактів з вкладниками недержавного пенсійного фонду;
- ✓ неналежна перевірка документів вкладників або учасників недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) при відкритті та веденні індивідуальних пенсійних рахунків;
- ✓ помилки при веденні персоналізованого обліку пенсійних внесків, пенсійних активів та прав учасників фонду;
- ✓ неправильний або несвоєчасний розрахунок пенсійних виплат, у тому числі строкових пенсійних виплат;
- ✓ помилки при розрахунку вартості чистих активів НПФ та/або чистої вартості одиниці пенсійних активів у межах повноважень адміністратора;
- ✓ несвоєчасна або некоректна підготовка та подання звітності, передбаченої законодавством та внутрішніми документами НПФ;
- ✓ неналежне інформування вкладників та учасників НПФ щодо стану їхніх пенсійних рахунків та умов пенсійних програм;
- ✓ неправильне застосування або тлумачення внутрішніх процедур, пенсійних схем та вимог законодавства;
- ✓ здійснення дій з перевищенням наданих повноважень або без необхідних погоджень;
- ✓ використання службового становища з метою отримання особистої вигоди, у тому числі шляхом доступу до інсайдерської інформації;
- ✓ несанкціонований доступ працівників до конфіденційної інформації про вкладників, учасників НПФ або операції фонду.

• інформаційний ризик (викликаний збоєм або недосконалістю ІТ-систем, витоком або недоступністю інформації, несанкціонованим доступом тощо):

- ✓ збої у роботі інформаційних систем, що використовуються для ведення персоналізованого обліку учасників НПФ;
- ✓ помилки обробки даних у програмному забезпеченні для обліку пенсійних контрактів та пенсійних рахунків;
- ✓ недоступність або затримка доступу до інформації, необхідної для здійснення операцій з адміністрування НПФ;
- ✓ втрата, пошкодження або спотворення інформації щодо пенсійних активів, учасників фонду або пенсійних виплат;

- ✓ *недоліки в організації резервного копіювання та аварійного відновлення інформаційних систем;*
- ✓ *несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів, баз даних та облікових систем адміністратора НПФ;*
- ✓ *порушення захисту персональних даних, конфіденційної та інсайдерської інформації;*
- ✓ *збої у роботі систем електронного документообігу;*
- ✓ *технічні помилки під час формування та подання електронної звітності до НКЦПФР.*

- *юридичний ризик (ризик застосування санкцій, втрати доходів або збитків через недотримання або неоднозначне тлумачення законодавства):*

- ✓ *укладення пенсійних контрактів з порушенням вимог законодавства;*
- ✓ *здійснення пенсійних виплат без належним чином оформлених заяв або за наявності суперечливих умов;*
- ✓ *недотримання або неналежне виконання вимог законодавства у сфері недержавного пенсійного забезпечення;*
- ✓ *порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу;*
- ✓ *порушення порядку інформування вкладників та учасників НПФ, встановленого законодавством;*
- ✓ *ведення персоніфікованого обліку з порушенням вимог нормативно-правових актів НКЦПФР;*
- ✓ *неналежне виконання обов'язків щодо захисту персональних даних вкладників та учасників НПФ;*
- ✓ *несвоєчасне, неповне або некоректне подання звітності, інформації та повідомлень до НКЦПФР;*
- ✓ *порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності адміністратора НПФ;*
- ✓ *вчинення дій або бездіяльність, які можуть бути кваліфіковані як порушення законодавства щодо інсайдерської інформації.*

5.5.4. До складу операцій, що генерують ризики ліквідності, включаються операції, які передбачають наступне:

- *концентрація власних коштів у малоліквідних або довгострокових інструментах (облігації з тривалим строком погашення, цінні папери, які складно реалізувати (немає попиту, вузький ринок), інвестиції в нерухомість, довгострокові вклади без можливості дострокового повернення) (Ризик: неможливість швидко отримати грошові кошти у разі потреби (на покриття зобов'язань або операційних витрат));*
- *наявність надмірного обсягу дебіторської заборгованості - накопичення непогашених зобов'язань клієнтів (наприклад, несплачені комісії або прострочені суми за договорами);*
- *концентрація активів або зобов'язань у вузькому колі контрагентів (значна частина активів ТОВАРИСТВА пов'язана з одним емітентом або клієнтом);*
- *наявність короткострокових зобов'язань без відповідного джерела покриття в ліквідній формі (наприклад, операційні витрати, які перевищують наявні грошові кошти та швидкоореалізовані активи).*

5.6. Загальні принципи управління ризиками:

- *усвідомлене прийняття ризиків – ТОВАРИСТВО належним чином оцінює та зважує можливі позитивні та негативні наслідки від реалізації ризику, усвідомлено приймає рішення про його прийняття або уникнення, враховуючи, що повне уникнення ризику може бути неможливим;*

- *мінімізація (оптимізація) ризиків – до власного портфелю ТОВАРИСТВО придбає активи, рівень ризику за якими найкраще піддається мінімізації (нейтралізації) або оптимізації – залежно від толерантності до ризику ТОВАРИСТВА, а також прагне до мінімізації нефінансових ризиків;*

- індивідуальний підхід – кожен вид ризику оцінюється окремо з метою його мінімізації або оптимізації відповідно до внутрішньої політики ТОВАРИСТВА, і мають мінімізуватися (оптимізуватися) індивідуально;
- відповідність стратегіям – рішення ТОВАРИСТВА з прийняття ризику при управлінні ризиками ТОВАРИСТВА – його фінансовій стратегії та внутрішнім документам;
- економічність – витрати ТОВАРИСТВА на управління ризиками, тобто мінімізацію (нейтралізацію) чи оптимізацію відповідного ризику, не повинні перевищувати суму можливих фінансових збитків від його прийняття та/або реалізації при найбільш імовірному сценарії настання ризикового випадку;
- конкретність – рішення з прийняття ризику мають бути конкретними і чіткими для забезпечення однозначного їх трактування та виконання;
- відповідність капіталу ТОВАРИСТВА рівню ризиків – розмір капіталу (власного капіталу, регулятивного капіталу (власних коштів)) ТОВАРИСТВА повинен бути достатнім для покриття потенційних втрат, які можуть виникнути внаслідок реалізації прийнятих ризиків. Рівень ризику, що приймається, має відповідати фінансовим можливостям ТОВАРИСТВА;
- адекватність стимулів – система винагороди персоналу має бути узгоджена з політикою управління ризиками, не стимулювати до прийняття надмірних або непропорційних ризиків, а також підтримувати дотримання внутрішніх процедур, нормативних вимог та етичних стандартів;
- уникнення або передача надмірних ризиків – у певних випадках або щодо певних ризиків, коли можливі негативні наслідки реалізації ризику для ТОВАРИСТВА перевищують її фінансові можливості, ТОВАРИСТВО, за можливості, уникає (відмовляється від прийняття) або частково чи повністю передає ризик (третій стороні).

Загальний підхід до управління будь-яким суттєвим (істотним) ризиком реалізується через наступні етапи:

- виявлення;
- вимірювання;
- моніторинг;
- контроль;
- звітування;
- прийняття рішення стосовно методу управління ризиками:
  - ✓ уникнення ризику – відмова від здійснення певних операцій або припинення ділових відносин, які наражають ТОВАРИСТВО на ризик;
  - ✓ прийняття ризику – погодження ризику, рівень якого не перевищує обґрунтованого рівня ризику або комбінації ризиків, без необхідності проведення додаткових заходів пом'якшення ризику;
  - ✓ пом'якшення ризику – комплекс заходів, спрямованих на зменшення ймовірності виникнення ризику та/або зменшення впливу ризику на результати діяльності ТОВАРИСТВА;
  - ✓ передавання ризику – передавання ТОВАРИСТВОМ своєї відповідальності за ризик третім особам за винагороду зі збереженням наявного рівня ризику.

Підходи щодо виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення ризиків передбачені у ТОВАРИСТВІ для кожного суттєвого ризику.